

II.

STANJE SUSTAVA MIROVINSKOG OSIGURANJA TEMELJENOG NA GENERACIJSKOJ SOLIDARNOSTI

1. UVOD

Sustav mirovinskog osiguranja izuzetno je važan segment ukupnog gospodarskog, socijalnog i političkog života Republike Hrvatske, kako po broju osiguranika koji plaćaju doprinos za mirovinsko osiguranje, broju korisnika mirovina i članova njihovih obitelji koji žive od mirovine, visini izdataka za mirovinsko osiguranje i udjelu tih sredstava u bruto domaćem proizvodu, tako i po ozbiljnim problemima poslovanja i provedbe toga osiguranja. Problemi mirovinskog osiguranja ulaze u krug najaktualnijih pitanja gospodarske i socijalne stvarnosti s dalekosežnim posljedicama za ukupnu stabilnost i razvitak Republike Hrvatske.

Mirovinski je sustav u Republici Hrvatskoj do 31. prosinca 1998. bio uređen s više različitih zakona, statuta i podzakonskih akata. Postojala su tri fonda osiguranja (radnika, obrtnika i poljoprivrednika), u kojima su se ostvarivala jednaka osnovna prava iz mirovinskog i invalidskog osiguranja, a razlike u razini i pojedinim vrstama prava bile su uvjetovane specifičnošću obrtničke i poljoprivredne djelatnosti.

Pojedine skupine osiguranika (sudionici NOR-a, pripadnici Domovinske vojske 1941.-1945., hrvatski branitelji, djelatnici MUP-a i pravosuđa, akademici, bivši politički zatvorenici, pripadnici bivše JNA, djelatne vojne osobe, zastupnici u Saboru RH i dr.) imale su povoljnije uvjete stjecanja i ostvarivanja mirovina, a njihova su prava pretežno uređena posebnim zakonima.

Mirovinski sustav osiguravao je i druga socijalna prava, kao što su zaštitni dodatak uz mirovinu, doplatka za pomoć i njegu te pravo na osposobljavanje djece s poteškoćama u psihičkom i fizičkom razvoju.

Od 1. siječnja 1999. počela je primjena Zakona o mirovinskom osiguranju¹⁾ koji je utemeljio mirovinski sustav na tri razine i to:

I. obvezno mirovinsko osiguranje na temelju generacijske solidarnosti (I. stup),

II. obvezno mirovinsko osiguranje na temelju individualne kapitalizirane štednje (II. stup) – primjena 1. siječnja 2002.,

III. dobrovoljno mirovinsko osiguranje na temelju individualne kapitalizirane štednje (III. stup).

U odnosu na sustav koji je važio do 1998., ZOMO je uveo niz promjena, kako u načinu određivanja prava, tako i vrsti prava koja se ostvaruju u tom sustavu, što će dugoročno povoljno utjecati na stabilizaciju mirovinskog sustava.

¹⁾ Zakon o mirovinskom osiguranju – "Narodne novine", br. 102/98, 127/00, 59/01 i 109/01

ZOMO je izjednačio prava za sve osiguranike, ukinuti su fondovi za pojedine skupine, propisan je jedinstven način određivanja mirovina, s razlikom u vrijednosti pojedinih parametara za pojedina prava, propisan je jednak način usklađivanja svih prava, smanjen je broj odluka koje donosi Zavod i dr.

Promjene u pravima ustanovljene ZOMO-om odnose se na:

- povećanje dobne granice za stjecanje prava na starosnu i prijevremenu starosnu mirovinu, što će smanjiti priljev novih korisnika,
- ukinutu mogućnost ostvarivanja starosne mirovine samo navršenjem "punog" mirovinskog staža,
- restriktivniju definiciju invalidnosti prema kojoj se radna sposobnost ocjenjuje prema svim poslovima koji odgovaraju tjelesnim i psihičkim sposobnostima osiguranika,
- ukinuta prava na temelju preostale radne sposobnosti (pravo na raspoređivanje, odnosno zaposlenje na drugom poslu, pravo na rad sa skraćenim radnim vremenom i naknade plaće), neposredne opasnosti od nastanka invalidnosti i izmijenjene radne sposobnosti. Korisnicima (invalidima rada) koji su ta prava stekli do kraja 1998., ta su prava od 1. siječnja 1999. prevedena na invalidsku mirovinu zbog profesionalne (djelomične) nesposobnosti za rad, koja je niža od prijašnjih naknada plaća.
- ukinuto pravo na zaštitni dodatak uz mirovinu, a kao svojevrsna zamjena ustanovljena je najniža mirovina,
- promijenjen način određivanja mirovine, što će osobito u kasnijim godinama, kada se proširi obračunsko razdoblje, sniziti razinu mirovina novih korisnika,
- promijenjen način usklađivanja mirovina i to na način da se mirovine usklađuju za polovicu rasta plaća i troškova života, što će rezultirati nižom razinom mirovina u odnosu na realni rast plaća, odnosno smanjit će se udjel prosječne mirovine u prosječnoj plaći,
- veće i trajno smanjenje prijevremene starosne mirovine (umjesto 1,33% za svaku godinu, smanjenje iznosi 0,3% za svaki mjesec, odnosno 3,6% za svaku godinu prijevremenog umirovljenja),
- ukinuto pravo na naknadu zbog tjelesnog oštećenja nastalog zbog bolesti i ozljede izvan rada, kao i beneficirani staž po toj osnovi,
- ukinuto pravo na osposobljavanje djece sa smetnjama u tjelesnom i psihičkom razvoju (ostvaruje se u sustavu socijalne skrbi),
- ukinuto pravo na doplatu za pomoć i njegu (ostvaruje se u sustavu socijalne skrbi).

Istim Zakonom jamče se prava na mirovinu, zaštitni dodatak uz mirovinu, doplatak za pomoć i njegu i novčanu naknadu zbog tjelesnog oštećenja, ostvarenih prema propisima koji su bili na snazi do 31. prosinca 1998., u opsegu koji je do tada ostvaren.

Navedene promjene, zajedno s ostalim promjenama (širi krug obveznika plaćanja doprinosa, veći poticaj za dužim radom zbog načina određivanja mirovina, snižavanje razine mirovina koje se određuju na povoljniji način i dr.), postupno će utjecati na kretanja u mirovinskom sustavu, zaustavljanjem porasta broja umirovljenika i poboljšanjem financijskog stanja.

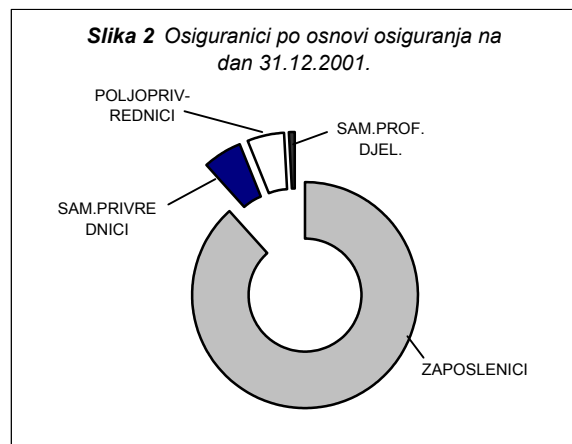
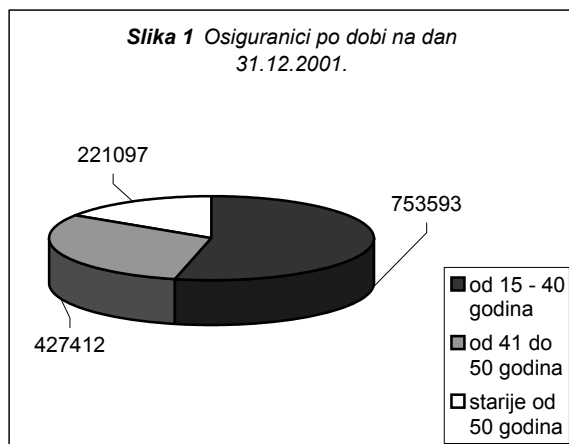
Osnovna prava koja se mogu ostvariti u mirovinskom osiguranju generacijske solidarnosti su **pravo na mirovinu** (starosnu, prijevremenu starosnu, invalidsku, obiteljsku, najnižu i osnovnu mirovinu), **pravo na profesionalnu rehabilitaciju**, **pravo na naknadu zbog tjelesnog oštećenja uzrokovano ozljedom na radu ili profesionalnom bolešću** i **pravo na naknadu putnih troškova u vezi s ostvarivanjem prava**.

Od navedenih prava, osnovna mirovina početak će se ostvarivati tek kad počnu ostvarivati mirovine osiguranici koji su osigurani i u sustavu individualne kapitalizirane štednje (drugi stup), a to će biti za desetak godina. Tada će se početi smanjivati izdaci za isplatu mirovina u sustavu generacijske solidarnosti, zbog manje, osnovne mirovine, jer će uz tu mirovinu navedeni osiguranici ostvarivati i mirovinu iz kapitaliziranog sustava. **Dakle, do daljnjega, na strukturu korisnika prava iz mirovinskog osiguranja i izdataka u sustavu generacijske solidarnosti neće utjecati uvođenje novog, kapitaliziranog sustava, već prije svega propisi koji uređuju sustav generacijske solidarnosti.**

2. STATISTIČKI PODACI

2. 1. Osiguranici na dan 31. prosinca 2001.

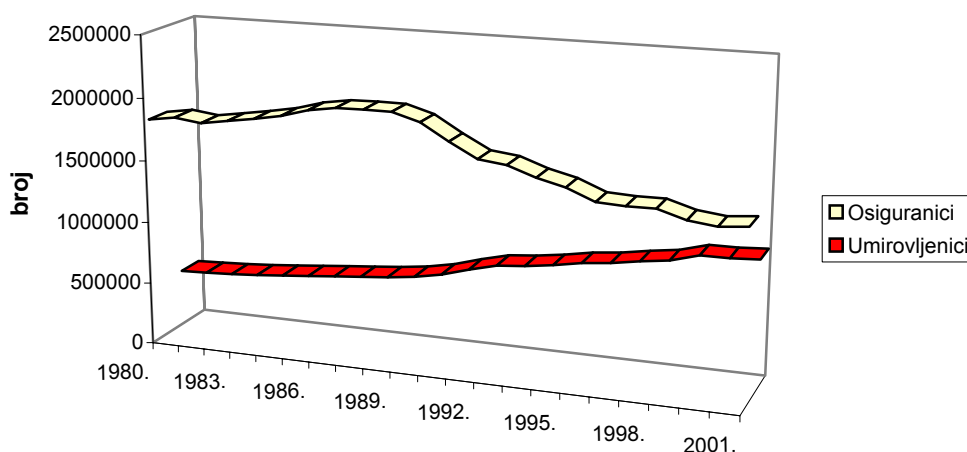
Od ukupnog broja od **1 402 102 osiguranika na dan 31. prosinca 2001. godine**, 753 593 bilo je u dobi od 15 do 40 godina, 427 412 u dobi od 41 do 50 godina i 221 097 starije od 50 godina. U pogledu vrste osiguranja, 1 238 733 bilo je zaposlenih kod pravnih ili fizičkih osoba, 78 783 samostalnih privrednika, 73 610 poljoprivrednika i 10 976 samostalnih profesionalnih djelatnosti.

2. 2. Odnos broja osiguranika i umirovljenika

Na dan 31. prosinca 2001. mirovinu je primalo 1 032 120 korisnika, a istodobno je bilo evidentirano 1 402 102 osiguranika, što čini omjer od 1:1,36, odnosno za jednog umirovljenika uplaćuje doprinose nešto više od jednog osiguranika.

U razdoblju od 1990. do 2001. taj se omjer kontinuirano smanjivao, od omjera 1:3 u 1990. godini na omjer 1:1,36 u 2001., što znači da se omjer smanjio za 2,2 puta u posljednjih 10 godina, a skoro trostruko u posljednjih dvadeset godina.

Slika 3 - Odnos broja osiguranika i umirovljenika**Tablica 1 - Broj osiguranika i korisnika mirovina u Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje u razdoblju od 1980. do 2001.**

Godine	Osiguranici	Korisnici mirovina	Odnos osiguranici/ /korisnici mirovina
0	1	2	3
1980.	1816191	449080	4,04
1981.	1849489	458134	4,04
1982.	1822573	468966	3,89
1983.	1857033	485044	3,83
1984.	1891226	504084	3,75
1985.	1931254	524154	3,68
1986.	1992768	545241	3,65
1987.	2027180	565123	3,59
1988.	2032016	585170	3,47
1989.	2031512	612572	3,32
1990.	1968737	655788	3,00
1991.	1839265	719868	2,56
1992.	1724792	774945	2,23
1993.	1698138	794811	2,14
1994.	1621901	825121	1,97
1995.	1567981	865769	1,81
1996.	1478975	888738	1,66
1997.	1468938	925520	1,59
1998.	1471509	955352	1,54
1999.	1406091	1017801	1,38
2000.	1380510	1018504	1,36
2001.	1402102	1032120	1,36

2. 3. Kretanje broja umirovljenika

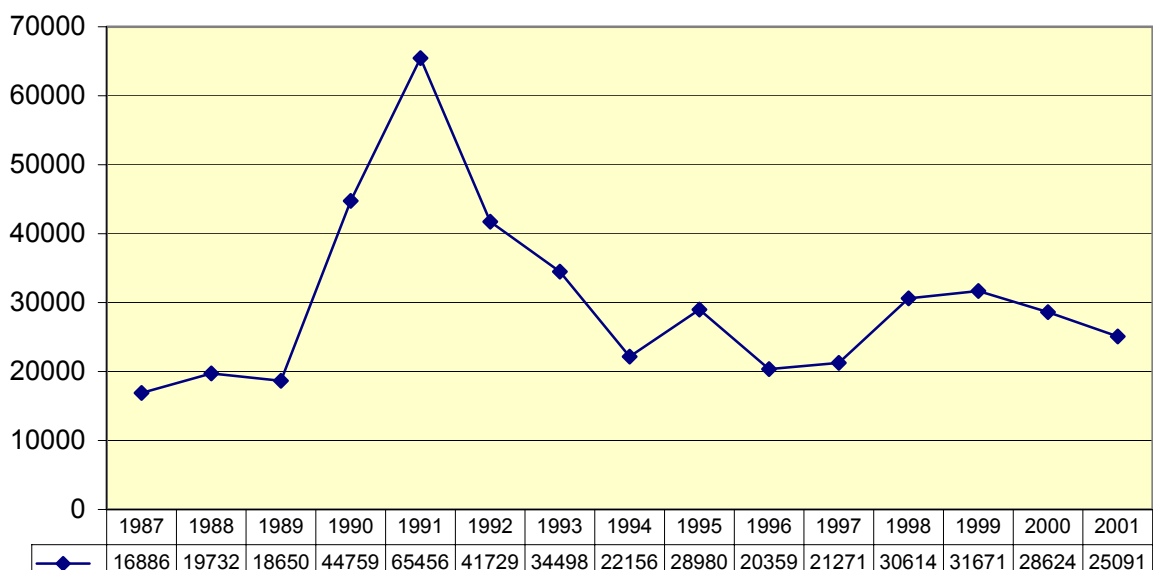
U 2001. ukupan broj novih umirovljenika iznosio je 41 762, što je smanjenje za 5,3% u odnosu na broj mirovina ostvarenih u prethodnoj godini.

Tablica 2 – Broj korisnika prema vrstama mirovina i mirovinskom stažu

GODINA	VRSTE MIROVINA														
	STAROSNA			PRIJEVREMENA STAROSNA			INVALIDSKA			OBITELJSKA			UKUPNO		
	BROJ KORISNIKA	LANČANI	PROSJ. STAŽ	BROJ KORISNIKA	LANČANI	PROSJ. STAŽ	BROJ KORISNIKA	LANČANI	PROSJ. STAŽ	BROJ KORISNIKA	LANČANI	PROSJ. STAŽ	BROJ KORISNIKA	LANČANI	PROSJ. STAŽ
	MIROVINA	INDEKS	BROJ GOD.	MIROVINA	INDEKS	BROJ GOD.	MIROVINA	INDEKS	BROJ GOD.	MIROVINA	INDEKS	BROJ GOD.	MIROVINA	INDEKS	BROJ GOD.
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1989.	245438			20420			173837			172877			612572		
1990.	288412	117,5	32	32884	161,0	33	166093	95,5	23	168399	97,4	25	655788	107,1	28
1991.	302405	104,9	33	51027	155,2	33	182619	109,9	23	183817	109,2	25	719868	109,8	29
1992.	356508	117,9	33	42850	84,0	33	183011	100,2	23	192576	104,8	25	774945	107,7	29
1993.	378318	106,1	33	41027	95,7	33	182118	99,5	23	193348	100,4	25	794811	102,6	29
1994.	404052	106,8	32	36189	88,2	33	185692	102,0	23	191496	99,0	25	817429	102,8	28
1995.	413371	102,3	33	29614	81,8	33	190231	102,4	23	190981	99,7	25	824197	100,8	28
1996.	431930	104,5	33	25624	86,5	33	191425	100,6	23	191608	100,3	25	840587	102,0	29
1997.	454664	105,3	32	22880	89,3	33	198021	103,4	23	198809	103,8	25	874374	104,0	28
1998.	471257	103,6	32	24420	106,7	33	201152	101,6	23	206477	103,9	25	903306	103,3	28
1999.	492258	104,5	30	25781	105,6	33	235400	117,0	23	210293	101,8	25	963732	106,7	27
2000.	501591	101,9	31	29892	115,9	33	237497	100,9	23	213003	101,3	25	981983	101,9	28
2001.	508465	101,4	31	31185	104,3	33	237614	100,0	23	216696	101,7	26	993960	101,2	28

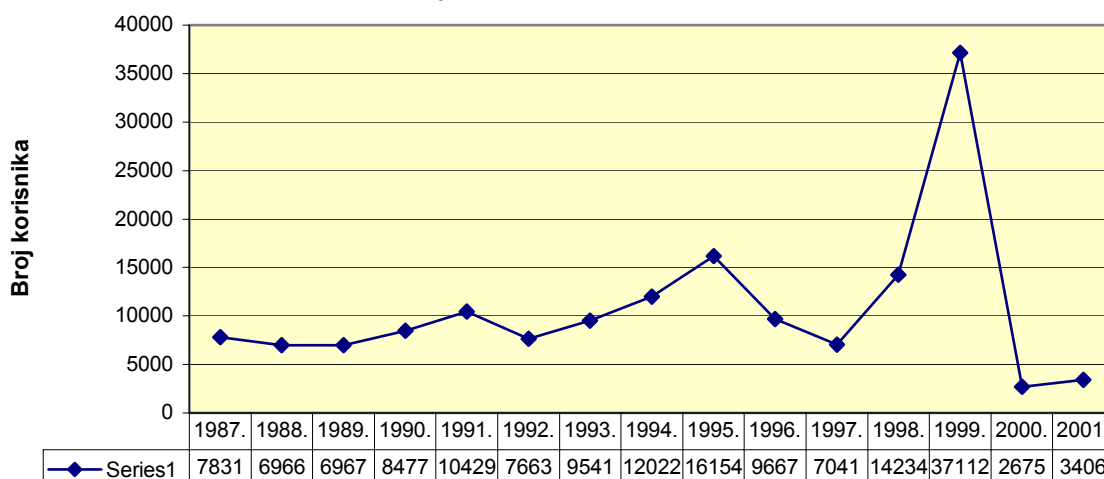
NAPOMENA: U broj korisnika mirovina nisu uključeni korisnici mirovina Hrvatske vojske, hrvatskih branitelja i korisnici mirovina iz republika bivše SFRJ preuzetih prema Zakonu o isplati mirovina korisnicima koji su mirovinu ostvarili u republikama bivše SFRJ ("Narodne novine", broj 96/93).

Relativno velik broj umirovljenika (82 604) ostvario je mirovinu u 1999. godini, od toga je 31 671 umirovljenik ostvario starosnu mirovinu, a 13 821 obiteljsku mirovinu. Godina 1999. je tzv. prijelazna godina u kojoj je obračunsko razdoblje za određivanje visine mirovine još uvijek bilo deset uzastopnih najpovoljnijih godina, pa je zbog toga, ali i zbog razloga što se dobna granica za stjecanje prava na mirovinu od 1999. godine postupno povećava, u toj godini bio povećan priljev starosnih i prijevremenih starosnih umirovljenika.

Slika 4 - Broj novih korisnika starosnih i prijevremenih starosnih mirovina

U 1999. godini 37 112 korisnika ostvarilo je invalidsku mirovinu, a od toga najveći je broj ostvario mirovinu prevođenjem prava dotadašnjih invalida rada na invalidsku mirovinu. Naime, od 1. siječnja 1999. ukinuta su prava po osnovi preostale radne sposobnosti i to pravo na raspoređivanje odnosno zaposlenje na drugom poslu, pravo na naknadu plaće i pravo na rad sa skraćenim radnim vremenom. Svi dotadašnji korisnici tih prava prevedeni su na invalidske mirovine, a mirovina im je određena prema novom Zakonu, što je i uzrokovalo ostvarivanje tako velikog broja invalidskih mirovina u 1999. godini.

Slika 5 - Broj novih korisnika invalidskih mirovina

U 2000. i 2001. godini broj novih korisnika invalidskih mirovina značajno je smanjen u odnosu na prethodno razdoblje jer je ZOMO-om promijenjena definicija invalidnosti, koja je prilagođena promjenama u području rada i radnih odnosa, gospodarskim kretanjima, tržištu rada i dr. U odnosu na definiciju invalidnosti do 1998., nova definicija je znatno restriktivnija, a kriteriji za ocjenu invalidnosti su stroži.

2. 4. Umirovljenici prema godinama mirovinskog staža i trajanju korištenja mirovine

Prosjek mirovinskog staža korisnika starosne mirovine iznosi 31 godinu, korisnika invalidske mirovine 23 godine, a obiteljske mirovine 26 godina.

Najveći broj umirovljenika (24,26%) ostvario je mirovinu s 35 do 39 godina mirovinskog staža, a 19,77% umirovljenika ostvarilo je mirovinu sa stažem kraćim od 19 godina.

Prosječno trajanje korištenja starosne mirovine iznosi 15 godina, invalidske 17, a obiteljske 14 godina.

Tablica 3 - Prosječno trajanje korištenja mirovine

REDNI BROJ	GODINE	VRSTE MIROVINA						OBITELJSKA
		STAROSNA			INVALIDSKA			
		UKUPNO	MUŠKARCI	ŽENE	UKUPNO	MUŠKARCI	ŽENE	
0	1	2	3	4	5	6	7	8
1	1987.	16	15	17	16	15	19	12
2	1988.	16	16	17	18	16	21	12
3	1989.	16	15	17	19	17	21	14
4	1990.	16	15	17	19	17	21	14
5	1991.	14	14	17	16	15	21	14
6	1992.	13	12	14	17	15	20	13
7	1993.	14	13	15	18	16	21	13
8	1994.	15	14	17	17	16	21	16
9	1995.	16	16	17	17	16	22	16
10	1996.	17	17	18	18	17	21	16
11	1997.	17	17	18	18	17	22	17
12	1998.	15	14	17	17	16	22	15
13	1999.	14	13	17	17	15	21	15
14	2000.	14	13	17	18	16	22	15
15	2001.	14	14	17	18	16	22	15
PROSJEK		15	15	17	17	16	20	14

NAPOMENA: do 1998. samo korisnici Fonda radnika, a od 1.1.1999. za sve korisnike mirovina Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje

2. 5. Dobna struktura umirovljenika

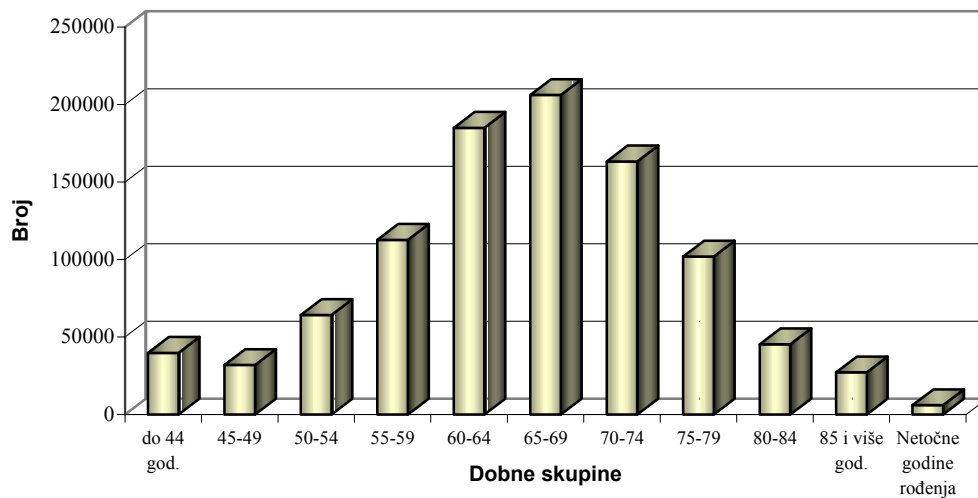
U 2001. godini prosječna dob korisnika starosne mirovine bila je 66 godina (žene), odnosno 69 godina (muškarci), korisnika invalidske mirovine 59 godina (žene), odnosno 61 godina (muškarci). Međutim, prosječna dob invalidskih umirovljenika na dan umirovljenja je 46 godina (žene), odnosno 49 godina (muškarci).

Najveći broj umirovljenika koji su mirovinu ostvarili prema općim propisima u dobnoj je skupini od 65-69 godina (206 235 odnosno 20,97%), a u dobnoj skupini od 50 do 69 više je od polovice svih umirovljenika (568 163 odnosno 51,24%).

Tablica 4 – Umirovljenici prema dobnim skupinama (sve vrste mirovina) – stanje 31. prosinca 2001.

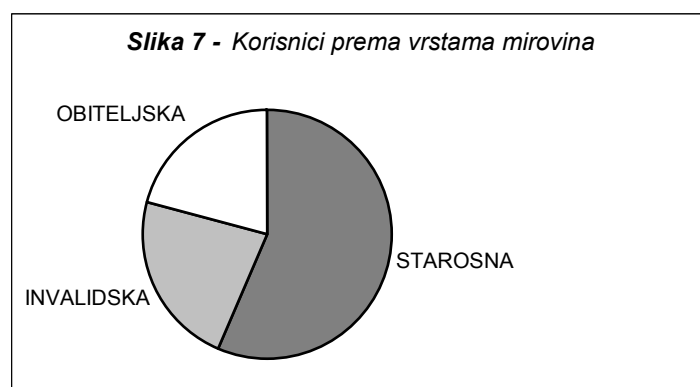
DOBNE SKUPINE	UKUPNO	%
do 44 god.	39817	4,04
45-49	31972	3,25
50-54	64241	6,53
55-59	112690	11,46
60-64	184997	18,81
65-69	206235	20,97
70-74	163316	16,60
75-79	101892	10,36
80-84	45269	4,60
85 i više godina	27187	2,77
Netočne godine rođenja	6045	0,61
UKUPNO	983661	100,00

Napomena: U broj korisnika mirovina nije uključena Hrvatska vojska i hrvatski branitelji, korisnici mirovina iz republika bivše SFRJ i transferi mirovina u inozemstvo (članak 88. ZOMO).

Slika 6 - Struktura umirovljenika prema dobnim skupinama

2. 6. Umirovljenici prema vrstama mirovina na dan 31. prosinca 2001.

Od ukupnog broja umirovljenika na dan 31. prosinca 2001. (1 032 120) njih 897 907 ostvarilo je mirovinu prema propisima koji su važili do 1998. godine, a 134 213 korisnika ostvarilo je mirovinu prema ZOMO-u. Od ukupnog broja umirovljenika, više od polovice (53%) korisnici su starosne mirovine. Invalidsku mirovinu ostvario je 235 341 korisnik (24%), dok obiteljsku mirovinu koristi 214 913 korisnika, odnosno 22%.

Od ukupnog broja umirovljenika, njih 854 017 (83%) ostvarilo je mirovinu prema općim propisima, dok je 178 103 (17%) korisnika mirovinu ostvarilo prema povoljnijim uvjetima propisanim posebnim zakonima.

2. 7. Ostala prava iz mirovinskog osiguranja

Prema propisima koji su bili na snazi do 31. prosinca 1998., u sustavu mirovinskog osiguranja ostvarivala su se, osim mirovina, i druga prava, a to su: zaštitni dodatak uz mirovinu, novčana

naknada zbog tjelesnog oštećenja (uzrokovano bolešću, ozljedom na radu ili profesionalnom bolešću) i doplatka za tuđu pomoć i njegu.

Od 1. siječnja 1999., prema ZOMO-u, u sustavu mirovinskog osiguranja od tih prava ostvaruje se samo pravo na novčanu naknadu zbog tjelesnog oštećenja uzrokovano ozljedom na radu ili profesionalnom bolešću, a ostala prava su ili ukinuta ili se ostvaruju u drugim sustavima. Međutim, ZOMO jamči prava stečena do 31. prosinca 1998., pa Zavod i nadalje isplaćuje i usklađuje ta prava jednako kao i mirovine.

U prosincu 2001. isplaćen je zaštitni dodatak uz mirovinu za 128 655 korisnika u prosječnoj svoti od 314,97 kn.

Novčanu naknadu zbog tjelesnog oštećenja primala su 106 462 korisnika u prosječnom iznosu od 82,93 kn mjesečno.

Doplatka za pomoć i njegu isplaćivao se za 28.875 korisnika u prosječnom iznosu od 511,60 kn.

U *tablici 5* iskazani su podaci o broju korisnika navedenih prava i visini isplaćenih svota u prosincu 2001.

Tablica 5 - Korisnici ostalih primanja iz mirovinskog osiguranja (stanje: 31. prosinca 2001.)

Redni broj	VRSTE PRAVA	Broj korisnika	Prosječna mjesečna svota
0	1	2	3
1.	Korisnici kojima se uz mirovinu isplaćuje zaštitni dodatak (prema propisima ZOMIO do 31.12.1998.)		
	Starosna	49678	327,75
	Invalidska	30615	310,19
	Obiteljska	48362	304,87
	Ukupno	128655	314,97
2.	Naknada za tjelesno oštećenje (prema propisima ZOMIO do 31.12.1998.)		
	Pravo uz mirovinu	85354	83,39
	Samostalno pravo	20644	80,08
	Ukupno	105998	82,75
3.	Naknada za tjelesno oštećenje prema ZOMO		
	Pravo uz mirovinu	107	160,31
	Samostalno pravo	357	132,86
	Ukupno	464	139,19
	Naknada za tjelesno oštećenje (UKUPNO)	106462	82,93
4.	Doplatka za tuđu njegu i pomoć (prema propisima ZOMIO do 31.12.1998.)		
	a) Pravo uz mirovinu	27605	509,18
	b) Samostalno pravo - slijepi	461	703,56
	c) Samostalno pravo - ostali	809	484,57
	Ukupno	28875	511,60

2. 8. Udio mirovina u plaći

Udio starosnih mirovina umanjenih za porez i prirez u koje nije ukljućen dodatak od 100 kn i 6% u prosječnoj neto plaći iznosi 47,38%, a udio mirovina sa 100 kn i 6% iznosi 51,29%.

Prosječna starosna mirovina iznosi 1.697,20 kn, a sa 100 kn i 6% iznosi 1.837,21 kn.

Prosječna prijevremena starosna mirovina (bez 100 kn i 6%) iznosi 1.659,52 kn odnosno 1.799,53 kn (sa 100 kn i 6%), a udio u neto plaći iznosi 46,33% odnosno 50,24%.

Prosječna invalidska mirovina niža je od prosječne starosne mirovine i iznosi 1.309,05 kn (bez 100 kn i 6%), odnosno 1.424,87 kn (sa 100 kn i 6%), a udio u neto plaći iznosi 36,55%, odnosno 39,78%.

U vezi s tim treba napomenuti da je razina invalidskih mirovina snižena u odnosu na razdoblje do 1998., prije svega zbog relativno niskih invalidskih mirovina prevedenih invalida rada (naročito mirovina koje se isplaćuju za vrijeme zaposlenja, odnosno obavljanja samostalne djelatnosti) i uključivanja u ukupnu statistiku mirovina obrtnika i poljoprivrednika, koje su zbog niskih osnovica osiguranja i kratkog mirovinskog staža bila niže od invalidskih mirovina radnika. Osim toga, od 1999. u *Tablici 7* (→) nisu u prosjek uključene mirovine Hrvatske vojske i branitelja, pa je i to utjecalo na snižavanje općeg prosjeka mirovina od 1999. godine.

Obiteljska mirovina iznosi u prosjeku 1.256,65 kn (bez 100% i 6%), odnosno sa 100 kn i 6% iznosi 1.401,00 kn, a udio prosječne mirovine u neto plaći iznosi 35,08%, odnosno 39,11%.

Tablica 6 – Pregled broja korisnika i prosječnih svota mirovina na dan 31. prosinca 2001. (korisnici mirovina prema Zakonu o mirovinskom osiguranju.

VRSTE MIROVINA	KORISNIKA MIROVINA	*	U NETO PLAĆI	**	U NETO PLAĆI
STAROSNA	502222	1.697,20	47,38	1.837,21	51,29
PRIJEVREMENA STAROSNA	31185	1.659,52	46,33	1.799,53	50,24
UKUPNO (SM+PSM)	533407	1.695,00	47,32	1.835,01	51,23
INVALIDSKA	235341	1.309,05	36,55	1.424,87	39,78
OBITELJSKA	214913	1.256,65	35,08	1.401,00	39,11
1) UKUPNO	983661	1.506,89	42,07	1.642,06	45,84
ČLANAK 88. ZOMO (TRANSFERI - OSIM DRŽAVA BIVŠE SFRJ)	10299	567,79	15,85	627,76	17,53
2) UKUPNO	993960	1.497,16	41,80	1.631,55	45,55
3) REPUBLIKE BIVŠE SFRJ ⁽²⁾	4862	1.012,53	28,27	1.156,51	32,29
SVEUKUPNO (2+3)	998822	1.494,80	41,73	1.629,24	45,48

* PROSJEČNE SVOTE MIROVINA U KN UMANJENE SU ZA POREZ I PRIREZ U KOJE NIJE UKLJUČEN DODATAK UZ MIROVINU OD 100,00 KN I 6% OD ISPLAĆENE MIROVINE ZA LIPANJ 1998. ⁽¹⁾

** PROSJEČNE SVOTE MIROVINA U KN UMANJENE SU ZA POREZ I PRIREZ U KOJE JE UKLJUČEN DODATAK UZ MIROVINU OD 100,00 KN I 6% OD ISPLAĆENE MIROVINE ZA LIPANJ 1998.

NAPOMENE:

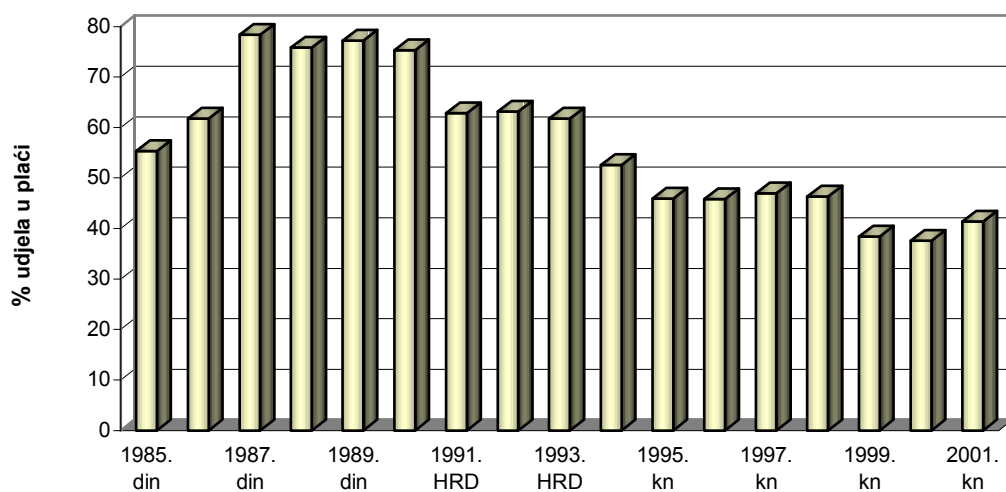
⁽¹⁾ Primjena Zakona o povećanju mirovina radi otklanjanja razlika u razini mirovina ostvarenih u različitim razdobljima od 1. siječnja 2001. ("Narodne novine", broj 127/2000)

⁽²⁾ Na sjednici Vlade Republike Hrvatske održanoj 13. travnja 2000. donijet je zaključak (točka 2.) kojim se podržava odluka Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje da se korisnicima koji su mirovinu ostvarili u Bosni i Hercegovini obustavlja isplata mirovina zaključno s isplatom mirovine za travanj 2000.

Istodobno sa smanjenjem broja osiguranika, a povećanjem broja umirovljenika, udio mirovine u prosječnoj plaći također se smanjivao i to s udjela od 75% u 1990. godini na udjel od 41% u 2001. godini. Najniži udio prosječne mirovine u prosječnoj plaći bio je 2000. godine kada je iznosio 37%. U 2001. godini udio prosječne mirovine u prosječnoj plaći povećao se zbog primjene Zakona o povećanju mirovina radi otklanjanja razlika u razini mirovina ostvarenih u različitim razdobljima, primjenom kojeg su od 1. siječnja 2001. mirovine ostvarene do 31. prosinca 1998. povećane od 0,5% do 20%, ovisno o godini ostvarivanja prava i posljednjoj godini koja je ušla u izračun mirovinske osnovice.

Kretanje prosječne neto plaće i prosječne mirovine u razdoblju od 1985. do 2001. godine pokazuje *slika 8*.

Slika 8 – Kretanje udjela mirovina u plaći.

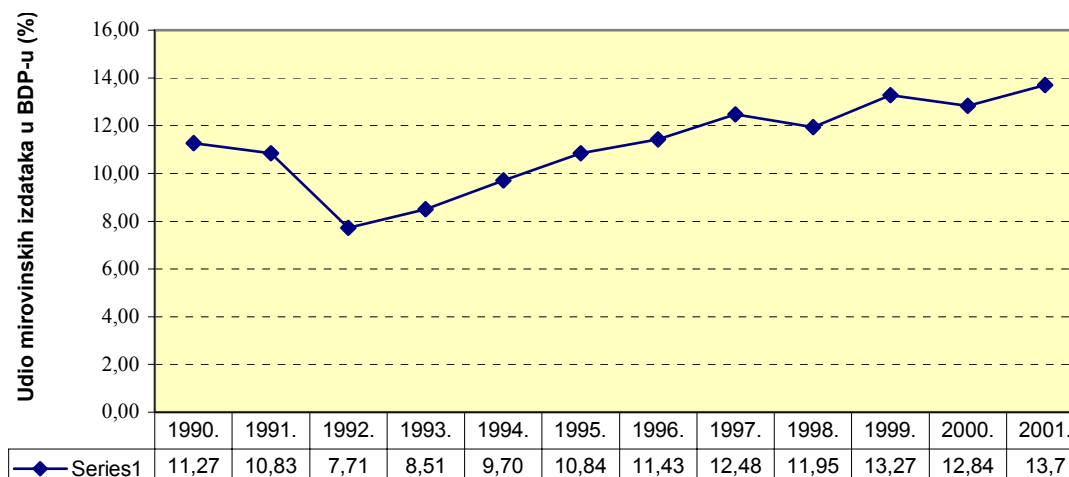

2. 9. Udio mirovinskih izdataka u BDP

Udio mirovinskih izdataka u BDP-u u razdoblju od 1990. do 1992. se smanjivao, da bi 1992. iznosio oko 7,7%. Nakon toga bilježi stalni rast (s iznimkom 1998. godine), s time da je u 2001. udio mirovinskih izdataka u BDP-u iznosio skoro 14%, što je gotovo dvostruko više nego u 1992. godini.

U razdoblju od 1994. do 1998. godine mirovinski izdaci povećali su se za 140%, a BDP za 55%, pa je udio mirovinskih izdataka u BDP-u rastao skoro trostruko brže od rasta BDP-a.

Kretanje mirovinskih izdataka u BDP-u u razdoblju od 1990. do 2001. godine prikazano je na *slici 9*.

Slika 9 - Udio mirovinskih izdataka u BDP-u.

3. UZROCI NEPOVOLJNIH KRETANJA I ANALIZA STANJA

Mirovinsko osiguranje koje se temelji na generacijskoj solidarnosti i koje se financira iz tekuće uplate doprinosa izloženo je određenim kretanjima koja su opće naravi i nisu specifičnost Hrvatske. To se prije svega odnosi na životni ciklus tih sustava, koji su u prvim desetljećima uvođenja izrazito jeftini, jer je povoljan omjer broja osiguranika i korisnika mirovina (iznad 5:1), pa se niskim stopama doprinosa mogla financirati visoka razina mirovina. U tom su razdoblju mnoge države uspostavile tada jeftine, ali dugoročno financijski neodržive mirovinske sustave s visokim i širokim pravima i blagim uvjetima ostvarivanja prava. Takvi sustavi uspješno funkcioniraju sve dok je omjer broja umirovljenika i zaposlenih povoljniji od 1 : 3.

Hrvatska je naslijedila mirovinski sustav s izrazito visokom razinom prava (blagi uvjeti za ostvarivanje prava i visoka razina mirovina, te nizom pogodnosti za pojedine skupine), ali neprimjeren kretanjima u gospodarstvu nakon 1991. godine.

S tim u vezi ističe se da su generacije koje su umirovljene prvih 30-tak godina od uvođenja sveobuhvatnog mirovinskog sustava ostvarile pozitivan životni transfer, jer su bile niske stope doprinosa, a u odnosu na plaće, ostvarivale su visoke mirovine. Mlađe generacije ostvaruju negativan životni transfer jer plaćaju visoke stope doprinosa, a ostvaruju, u odnosu na plaće, nisku razinu mirovina. Ova pojava međugeneracijskog transfera događa se u većini javnih mirovinskih sustava, a izraženija je u državama sa starijim stanovništvom i nepovoljnim demografskim kretanjima te visokom propisanom razinom prava. U Hrvatskoj su 70-tih godina mirovine iznosile oko 65% plaće, a stope doprinosa iznosile su 14-15%. Sada niti stopa doprinosa od 19,5% nije dovoljna za financiranje mirovina koje iznose oko 42% plaće, što znači da se za znatno nižu razinu mirovina (u odnosu na plaće) plaća znatno viša stopa doprinosa nego prijašnjih godina, pa mlađi naraštaji ostvaruju sve nepovoljniji omjer između visine uplaćenih doprinosa i razine mirovina.

U Hrvatskoj su, osim općih razloga (sazrijevanje mirovinskog sustava, starenje stanovništva, visoka stopa nezaposlenosti), rat i tranzicija uzrokovali ubrzano pogoršanje omjera broja uplatitelja doprinosa i korisnika mirovina.

Mirovinski propisi koji su se primjenjivali do 31. prosinca 1998. pogodovali su takvim kretanjima (niske dobne granice za starosnu i prijevremenu starosnu mirovinu, mogućnost ostvarivanja starosne mirovine, neovisno o starosti, samo na temelju ostvarenog staža, široka definicija invalidnosti i smanjene radne sposobnosti, te brojne beneficije i dr.).

Institut beneficiranog staža, zbog ekstenzivnog pristupa i široke primjene, također je uzrokovao snižavanje ionako niskih propisanih dobnih granica. Ukupno je oko 110 000 korisnika ostvarilo mirovinu s prosječnih 3 godine i 4 mjeseca beneficiranog staža. Opseg beneficija bio je znatno širi nego u drugim državama gdje se, u pravilu, omogućava ranije umirovljenje samo užim skupinama (rudari, vojska, policija i dr.).

Dio gospodarskih i socijalnih teškoća rješavao se preko mirovinskog sustava, što je uzrokovalo smanjivanje prihoda i povećanje izdataka mirovinskog osiguranja, te povećanje broja "mladih" umirovljenika. Mirovinsko osiguranje amortiziralo je dio socijalnih teškoća i nezaposlenosti, a sve je teže ispunjavalo svoju osnovnu zadaću, a to je osiguranje rizika starosti, nesposobnosti za rad i smrti hranitelja obitelji. Tekući gospodarski problemi i nezaposlenost rješavani su s posljedicom nastanka dugoročno visokih mirovinskih izdataka.

Od 1990. godine dokupljeno je za oko 56 000 osiguranika ukupno 190 000 godina staža, što u prosjeku iznosi 3 godine i 4 mjeseca staža po osiguraniku. Osiguranici s dokupljenim stažem ostvarili su starosnu mirovinu s prosječnom 51 godinom života. Doprinos za dokup staža koristio se za tekuće izdatke, a nije se kapitalizirao za pokriće budućih izdataka koji nastaju korištenjem mirovina ostvarenih na temelju dokupa staža.

Dio poduzeća, osobito tijekom Domovinskog rata, nije isplaćivao plaće niti plaćao doprinos za mirovinsko osiguranje, iako se i taj staž uzima u obzir za stjecanje i određivanje mirovine.

Zbog teškoća u gospodarstvu, naročito u područjima gdje su zbog ratnih stradanja bile izraženije gospodarske i socijalne teškoće, bio je izražen pritisak na invalidiziranje zaposlenika radi ostvarivanja prava na temelju preostale radne sposobnosti ili invalidske mirovine.

Krajem 1990. mirovinski fond isplaćivao je za 5 500 invalida rada naknadu plaće zbog nezaposlenosti, a krajem 1998. za oko 39 000, što je sedmerostruko povećanje broja tih korisnika. Oko 7 000 invalida rada radilo je sa skraćenim radnim vremenom i za to vrijeme primalo naknade. Manji dio od 20 000 invalida rada koji rade s punim radnim vremenom primao je naknadu zbog manje plaće na drugom poslu. Sve tri navedene skupine invalida rada (ukupno oko 67 000) od 1. siječnja 1999. imaju pravo na invalidsku mirovinu koja se isplaćuje u različitom opsegu (2/3, 1/3, 1/6), ovisno o zaposlenosti i prijašnjoj ocjeni radne sposobnosti.

Sve je to uzrokovalo povećanje broja korisnika invalidskih mirovina s kratkim mirovinskim stažem, starosti do 50 godina, koji čine 22% od ukupnog broja korisnika invalidskih mirovina.

Kao izravna posljedica ratnih stradanja povećao se broj invalidskih i obiteljskih mirovina, što će također dugo uzrokovati visoke izdatke, jer se radi uglavnom o mladim ljudima s visokom razinom mirovina. Primjerice, prosječna obiteljska mirovina poginulih hrvatskih branitelja oko četiri puta je veća od općeg prosjeka obiteljskih mirovina, a privremena naknada za nezaposlene branitelje u prosjeku je 3,5 puta veća od invalidske mirovine koja se za vrijeme nezaposlenosti isplaćuje u općem mirovinskom sustavu ili naknade koja se po osnovi nezaposlenosti ostvaruje u Hrvatskom zavodu za zapošljavanje.

Na kretanja u mirovinskom sustavu utječu propisi koji uređuju taj sustav, te gospodarska i demografska kretanja. U dosadašnjem razdoblju, naročito posljednjih desetak godina, na kretanja u mirovinskom sustavu najviše su utjecala nepovoljna gospodarska kretanja, kao i propisani uvjeti za ostvarivanje prava. Propisima koji se primjenjuju od 1. siječnja 1999. odmah su uvedeni stroži uvjeti (za ostvarivanje invalidske mirovine) ili postupni prijelaz na nove uvjete (postupno povećanje dobnih granica za starosnu i prijevremenu starosnu mirovinu, postupno širenje obračunskog razdoblja), što je zaustavilo nepovoljna kretanja u mirovinskom sustavu. Iako se i nadalje povećava broj umirovljenika, stopa porasta znatno je manja nego prijašnjih godina, što se vidi u naprijed danim tablicama i slikama. Također se stabilizirao broj osiguranika, odnosno, prošle godine, prvi put nakon deset godina, došlo je do blagog porasta broja osiguranika, te je ostvaren manji broj novih mirovina nego godinu prije toga. Dakle, zaustavljeni su dosadašnji negativni trendovi te se u sljedećem razdoblju ne očekuje ubrzani rast broja umirovljenika. Broj osiguranika ovisit će prije svega o gospodarskim kretanjima i o njima će najviše ovisiti hoće li se i nadalje zadržati sadašnji nepovoljan omjer od 1,3 zaposlena na jednog umirovljenika, ili će se taj omjer postupno poboljšavati. Treba napomenuti da će sljedećih godina sve više, i to nepovoljno, na kretanja u mirovinskom sustavu utjecati i demografska kretanja, odnosno starenje stanovništva. Naime, zbog niske stope fertiliteta i produljenja očekivanog trajanja života, smanjuje se broj i udjel mlađeg, radnoaktivnog stanovništva, a povećava broj i udio starijeg stanovništva. To će u većoj mjeri doći do izražaja kada će se početi umirovljavati posljednji brojniji naraštaji rođeni u prvom desetljeću nakon II. svjetskog rata. Nepovoljna demografska kretanja jedan su od razloga otpočinjanja cjelovitije reforme mirovinskog osiguranja i uvođenja, uz sustav generacijske solidarnosti, i sustava koji se financira iz kapitalizirane štednje. Time se uvodi mješoviti način financiranja mirovinskih izdataka, što bi dugoročno trebalo povoljno utjecati na razinu mirovina i na smanjivanje izdataka koji se financiraju iz tekuće uplate doprinosa.

4. ZAKONI KOJI SU ZNAČAJNIJE UTJECALI NA KRETANJA U 2001.

U 2001. godini dva su zakona značajno utjecala na visinu mirovina i izdataka za mirovinsko osiguranje. Prvi je Zakon o povećanju mirovina radi otklanjanja razlika u razini mirovina ostvarenih u različitim razdobljima²⁾ koji je poboljšao socijalni položaj najvećeg broja, naročito starijih umirovljenika. Drugi je Zakon o izmjeni i dopunama Zakona o izvršavanju Državnog proračuna Republike Hrvatske za 2001. godinu³⁾ kojim su smanjene mirovine ostvarene prema povoljnijim uvjetima, postignute određene uštede i smanjene razlike u razini mirovina koje se ostvaruju prema općim propisima i mirovina ostvarenih prema posebnim propisima, odnosno povoljnijim uvjetima.

4. 1. Povećanje mirovina radi otklanjanja razlika u razini mirovina ostvarenih u različitim razdobljima

Najvažnija i financijski najveća mjera, koja dugoročno i bitno poboljšava materijalni položaj umirovljenika je donošenje i primjena Zakona o povećanju mirovina radi otklanjanja razlika u razini mirovina ostvarenih u različitim razdobljima.

Tim Zakonom mirovine ostvarene do 31. prosinca 1998. povećane su od 1. siječnja 2001. u rasponu od 0,5% do 20%, ovisno o godini ostvarivanja mirovina, odnosno godini iz koje je plaća uračunata u mirovinsku osnovicu, s tim da je najveći broj mirovina povećan za 20%. Osnovica za povećanje mirovina bila je svota mirovine bez zaštitnog dodatka, koja je korisniku pripadala za mjesec prosinac 2000. godine. Prema ovom Zakonu nisu povećane mirovine Hrvatske vojske, hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata, mirovine saborskih zastupnika, te mirovine poljoprivrednika.

Povećanjem je obuhvaćeno 811 375 umirovljenika, od čega je 678 966 umirovljenika ostvarilo povećanje od 20%. Primjenom Zakona prosječna mirovina povećana je s tadašnjih 1.275 kn na 1.430 kn, a prosječna starosna mirovina povećana je s 1.442 kn na 1.621 kn. Udio prosječne mirovine u prosječnoj plaći povećan je s 37,62% na 43% prosječne plaće, a s dodatkom 100 kuna i 6% na 46% prosječne plaće. Izdaci za isplatu povećanih mirovina u 2001. iznosili su 2,121 mlrd. kuna, a sljedećih 10 godina iznositi će oko 23 mlrd. kuna. Efekti ovog Zakona trajat će i nakon isteka 10 godina, jer se povećane mirovine redovito usklađuju.

Osim poboljšanja materijalnog položaja umirovljenika, Zakonom su umanjene disproporcije u razini mirovina ostvarenih u različitim razdobljima koje su nastale zbog načina usklađivanja mirovina u razdoblju 1993-1998. To je osobito poboljšalo položaj najstarijih umirovljenika jer su za većinu njih mirovine povećane 20%.

²⁾ Zakon o povećanju mirovina radi otklanjanja razlika u razini mirovina ostvarenih u različitim razdobljima – "Narodne novine" broj 27/00

³⁾ Zakon o izmjeni i dopunama Zakona o izvršenju Državnog proračuna Republike Hrvatske za godinu 2001. – "Narodne novine" broj 59/01

4. 2. Smanjenje mirovina za koje se sredstva osiguravaju u državnom proračunu

Prema ZOMO-u (članak 152.) za pokrivanje dijela obveza mirovinskog osiguranja koje nastaju priznavanjem i određivanjem mirovina pod povoljnijim uvjetima od uvjeta propisanih općim propisima, sredstva se osiguravaju u državnom proračunu. Na taj način financiraju se mirovine ili dio mirovina hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata, pripadnika Hrvatske vojske, pripadnika Hrvatske domovinske vojske 1941-1945., sudionika NOR-a, bivših političkih zatvorenika, članova HAZU, zastupnika u Hrvatskom saboru, bivših članova Izvršnog vijeća Sabora i SIV-a, pripadnika HV-a, djelatnika MUP-a i pripadnika bivše JNA.

Ukupan broj umirovljenika čije se mirovine financiraju iz državnog proračuna 31. prosinca 2001. bio je 178 103, a svota koju je proračun izdvajao u tu svrhu iznosila je u prosincu 2001. godine 253,56 mil. kuna. Prema Zakonu o izmjenama i dopunama Državnog proračuna za 2001. godinu te su mirovine od 1. listopada umanjene, ovisno o visini, i to u rasponu od 8 do 20% (smanjen je iznos mirovine koji prelazi 2.500 kuna). Od tog datuma uvedena je i najviša mirovina za sve skupine umirovljenika.

Prema spomenutom Zakonu mirovine su smanjene za 58 493 korisnika čime je postignuta ušteda u prosincu 2001. od 18,737 mil. kuna, odnosno prije smanjenja mjesečni izdaci za te mirovine iznosili su 272,299 mil. kuna, a nakon smanjenja 253,562 mil. kuna.

U *tablici 7* prikazan je broj korisnika mirovina koje su ostvarene prema povoljnijim uvjetima i prosječna razina tih mirovina (nakon smanjenja) u prosincu 2001.

Tablica 7 - Korisnici mirovina koji su mirovinu ostvarili pod povoljnijim uvjetima (stanje 31. prosinca 2001.)

Red. br.	Korisnici koji su pravo na mirovinu ostvarili pod povoljnijim uvjetima	Broj korisnika mirovina	Prosječne svote mirovina u kn umanjene su za porez i prirez u koje nije uključen dodatak uz mirovinu od 100,00 kn i 6% od isplaćene mirovine za lipanj 1998.	% udjela u prosječnoj neto plaći
0	1	2	3	4
1.	Borci NOR-a	78148	1.794,94	50,11
2.	Radnici na određenim poslovima u unutarnjim poslovima i pravosuđu	13801	2.695,05	75,24
3.	Pripadnici Hrvatske domovinske vojske od 1941. do 1945.	30829	1.549,71	43,26
4.	Bivši politički zatvorenici	5814	2.866,73	80,03
5.	Pripadnici bivše JNA	15435	2.079,16	58,04
6.	Redoviti članovi HAZU	104	3.559,84	99,38
7.	Izvršno vijeće Sabora, Savezno izvršno vijeće i administrativno umirovljeni javni službenici	432	1.680,49	46,91
8.	Zastupnici u Hrvatskom saboru i članovi Vlade	242	7.372,08	205,81
9.	Hrvatska vojska	3987	3.195,96	89,22
10.	Hrvatski branitelji	29311	4.895,62	136,67
	Ukupno	178103		

Treba napomenuti da su početkom 2002. izdaci za navedene mirovine opet povećani za oko 600.000 kuna mjesečno jer su, prema propisima koji se primjenjuju od 1. siječnja 2002., od smanjenja izuzete mirovine bivših političkih zatvorenika i članova HAZU.

5. NA PUTEVIMA REFORME

Već smo konstatali da je mirovinski sustav jedan od najznačajnijih dijelova sustava socijalne sigurnosti Republike Hrvatske. Zbog stalnog pogoršanja omjera između broja osiguranika i umirovljenika mirovinski sustav sa sve većim teškoćama ispunjava svoju temeljnu ulogu osiguranja socijalne sigurnosti za slučaj starosti, invalidnosti i smrti hranitelja obitelji. Tako se u posljednjih dvadeset godina omjer broja umirovljenika i osiguranika pogoršao gotovo tri puta, a usprkos povećanim izdvajanjima iz BDP-a za financiranje mirovina, razina mirovina u odnosu na plaće se gotovo prepolovila.

Pored socijalne važnosti mirovinski sustav ima i gospodarski i razvojni značaj. Troškovi postojećeg mirovinskog sustava 2001. iznosili su 13,7% BDP-a (prosjeck u zemljama OECD-a je oko 10% BDP-a) i u proteklih nekoliko godina bili su jedan od najznačajnijih čimbenika rasta javne potrošnje u Republici Hrvatskoj (u proteklih deset godina na najnižoj razini bili su 1992. kada su iznosili 7,71% BDP-a). Stalno rastući troškovi mirovinskog sustava značajno ugrožavaju mogućnost stabilnog i značajnog gospodarskog rasta Republike Hrvatske.

Prema suvremenim koncepcijama o mirovinskim sustavima moguće je istodobno osigurati potrebnu razinu socijalne sigurnosti stanovništva od spomenutih socijalnih rizika i postići primjerenu razinu gospodarskog rasta. Pri tome je moguća i privatizacija određenih javnih djelatnosti, kao i razvoj novih oblika osiguranja i financijskog tržišta.

Za razumijevanje sadašnjeg stanja hrvatskog mirovinskog sustava važno je, prije svega, uočiti da se radi o sustavu u stanju reforme. Naime, zbog duboke krize s kojom je posljednjih godina taj sustav suočen, tijekom 1998. i 1999. otpočela je njegova opsežna reforma. Dio propisa na kojima se reforma temelji u primjeni su od 1. siječnja 1999. (uglavnom se radi o propisima koji se odnose na prvi dio mirovinskog sustava – javni i tekuće financirani dio mirovinskog sustava).

Do reforme iz 1998/99. hrvatski je mirovinski sustav bio jednodijelni, javni, obvezni, na tekućem financiranju i unaprijed određenim davanjima utemeljeni mirovinski sustav. Taj je sustav slijedio klasični Bismarckov model socijalne sigurnosti starijih osoba.

Rat, tranzicija od socijalističkog k tržišnom gospodarstvu, loše oblikovan mirovinski sustav i starenje stanovništva doveli su hrvatski mirovinski sustav u tešku krizu. O težini te krize najbolje svjedoče podaci da je 1998. (godini otpočinjanja reforme) stopa ovisnosti bila 65 (na 100 osiguranika dolazilo je 65 umirovljenika), da je stopa zamjene bila 46 od neto plaće (prosječna neto mirovina bila je 46% od prosječne neto plaće), da su se posljednjih nekoliko godina postojano povećavala izdvajanja iz bruto domaćeg proizvoda za mirovine (sa 7,71% u 1992. na 11,95% u 1998.), da su doprinosi za mirovinsko osiguranje bili relativno visoki i iznosili 21,5% od bruto plaće te da je nelikvidnost nositelja osiguranja stalno dovodila do kašnjenja pri isplati mirovina.

Hrvatska mirovinska reforma iz 1998/99. imala je nekoliko ciljeva. Prvo, njome se željelo jednodijelni mirovinski sustav zamijeniti višedijelnim. Drugo, dio mirovinskog sustava željelo se privatizirati i tako uspostaviti mješoviti javno-privatni mirovinski sustav. Treće, u privatiziranom dijelu mirovinskog sustava željelo se promijeniti način financiranja (umjesto tekućeg željelo se uvesti kapitalno financiranje). Četvrto, u privatiziranom dijelu mirovinskog sustava htjelo se promijeniti način određivanja mirovinskih davanja (prelaskom od sustava određenih davanja na sustav određenih doprinosa). Od privatizacije dijela mirovinskog sustava očekuju se značajni makroekonomski učinci, osobito kroz razvoj i jačanje financijskog tržišta i poticanje štednje stanovništva.

Reformom se željelo pravno srediti i financijski stabilizirati mirovinski sustav (osigurati dugoročnu usklađenost mirovinskih prihoda i izdataka). U sklopu reforme prvoga dijela mirovinskog sustava težište je bilo na jačanju ovisnosti iznosa (visina) mirovina o iznosima plaćenih doprinosa za vrijeme osiguranja.

U novom trodijelnom mirovinskom sustavu prvi stup mirovinskog sustava i dalje ostaje obvezni i javni mirovinski sustav utemeljen na tekućem financiranju mirovinskih izdataka i unaprijed određenim mirovinskim davanjima. Pored toga, uvode se dva nova dijela mirovinskog sustava. Novi drugi stup mirovinskog sustava također je oblik obveznog mirovinskog osiguranja. Međutim, za razliku od prvoga stupa, drugi stup mirovinskog sustava temelji se na načelu kapitalnog financiranja i određenih doprinosa, a nositelji osiguranja su privatnopravne osobe. Treći stup mirovinskog sustava će, u bitnome, slijediti postavke i rješenja drugog stupa mirovinskog sustava. Međutim, za razliku od drugog stupa, treći će stup biti oblik dobrovoljnog mirovinskog osiguranja. Država, osim što normativno uređuje i nadzire provođenje toga osiguranja, osigurava i poticajna sredstva (državnu subvenciju) za mirovinsku štednju u trećem stupu mirovinskog sustava.

Prvi stup hrvatskog mirovinskog osiguranja organiziran je kao oblik javnog mirovinskog osiguranja. Naime, nositelj toga osiguranja je javna ustanova: Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje koja provodi sve važnije djelatnosti u svezi s mirovinskim osiguranjem. Ta ustanova od aktivnih osiguranika prikuplja doprinose te na temelju tako prikupljenih doprinosa (i dodatnih prihoda iz državnog proračuna) umirovljenicima isplaćuje mirovine.

Prvi stup hrvatskog mirovinskog osiguranja i dalje je, s obzirom na način financiranja, sustav tekućeg financiranja (pokrića) mirovinskih izdataka. ZOMO taj sustav naziva sustavom generacijske solidarnosti. U sustavu tekućeg financiranja sadašnji rashodi mirovinskog sustava financiraju se doprinosima na i iz plaća sadašnjih osiguranika. To znači da doprinosi aktivne generacije služe za pokriće tekućih mirovinskih izdataka. Osim doprinosima mirovinski sustav se financira iz državnog proračuna. Kada se iz transfera koji se svakog mjeseca iz proračuna daju mirovinskom Zavodu izdvoje takve izvorne obveze države prema posebnim mirovinama, onda se znatno smanjuje dosta razglašeni deficit mirovinskog Zavoda. Naime, od 1,9 milijardi mjesečnih izdataka za mirovine od doprinosa se prikupi 1,1 milijardu, 700 milijuna su spomenute obveze države, a 100 milijuna je realni deficit mirovinskog Zavoda.

U prvom stupu hrvatskog mirovinskog sustava doprinosi aktivne generacije se ne kapitaliziraju i ne služe za podmirenje mirovinskih izdataka te iste generacije, već za podmirenje mirovinskih izdataka

starijih (sada umirovljenih) generacija osiguranika. Kada aktivna generacija i sama bude umirovljena, mirovine njezinih pripadnika opet će se financirati iz doprinosa neke buduće generacije aktivnih osiguranika. Taj sustav financiranja temelji se na solidarnosti različitih generacija stanovništva.

Razvidno je, dakle, da je mirovinski sustav najznačajniji sustav socijalne sigurnosti. Hrvatski je mirovinski sustav u posljednjem desetljeću dospio u duboku krizu, pa ga treba stabilizirati, prije svega u financijskom smislu a istodobno reformirati na način da se uspostavi njegova vitalna, samoodrživa struktura. Predviđeni mirovinski sustav s tri stupa, već definiran Zakonom, treba korespondirati novim gospodarskim i socijalnim uvjetima u kojima će se Hrvatska razvijati. Mirovinsku se reformu, međutim, ne smije shvatiti statično, nego treba očekivati, sukladno promjenama u društvu, daljnju evoluciju reformom predviđene strukture mirovinskog sustava.